

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИКІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасні події, свідками і учасниками яких ми стаємо щодня, демонструють риси, характерні для нової ери взаємодії між націями, економічними і політичними системами, між окремими людьми. Відбуваються процеси розширення культурно-інформаційних зв'язків між народами і державами, при цьому неминучим стає вплив на управління, виробництво, торгівлю, ринок праці, політичні утворення, інші різні суспільні інституції тощо, успіх розвитку яких не уявляється можливими без участі фахівців, підготовлених у системі професійної освіти.

Безперечно, освіта є однією з основних галузей, що бере участь у створенні людського капіталу. За різними оцінками вітчизняних і зарубіжних дослідників від 60% до 80% загальної вартості всього людського капіталу становить освітня складова. З початку 80-х років минулого століття розпочалися інтенсивні реформи зарубіжних освітніх систем, які й сьогодні мають логічне продовження. Інвестиції в людський капітал у національному багатстві світового співтовариства постійно зростають. На початок XXI століття вони становлять 64%, тоді як природний капітал – 20%, а фізичний – лише 16%. У таких високорозвинених країнах, як Фінляндія, Швейцарія, Німеччина, Японія, США та ін., питома вага людського капіталу як сукупності компетенцій, знань, соціальних і особистісних якостей, які з економічного погляду розглядаються як здатність до продуктивної праці, становить до 80% їх національного багатства. Зростаюча увага до розвитку людського капіталу зумовлена його роллю і значенням як головного чиннику в розробленні новітніх технологій, розвитку виробництв і сфери послуг, підвищенні їх ефективності, розвитку науки, культури, охорони здоров'я, безпеки, соціальної сфери.

Стрімкий технологічний прогрес в усіх галузях економіки, новітні відкриття в інформаційних технологіях, промисловості, сервісному забезпеченні (в найширшому розумінні цього слова), науці тощо зумовили інноваційні підходи до підвищення рівня професіоналізму керівного персоналу професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ), на який покладена відповідальність за організацію якісної підготовки кваліфікованих робітників для вітчизняних виробництв та сфери послуг. У зв'язку з цим актуалізувалася необхідність впровадження новітніх методик і технологій підвищення кваліфікації директорів, їх заступників, старших майстрів, методистів, керівників фізичної підготовки в міжкурсовий період, а отже й використання наукових підходів, зокрема інформаційного, до розроблення змісту навчання безпосередньо методистами обласних навчально-(науково)-методичних центрів професійно-технічної освіти (ПТО) та спеціалістами управлінь (відділів) освіти.

На наш погляд, у науковій педагогічній і методичній літературі не достатньо уваги приділяється змісту цього підходу. Можливо, це пов'язано з тим, що в педагогіці поняття «зміст», «знання», «інформація» часто ототожнюють. Однак, сьогодення, яке характеризується постійно зростаючими потоками інформації, в тому числі й наукової, а будь-який педагогічний процес, зокрема, підвищення кваліфікації керівного персоналу в міжкурсовий період, постійно потребує відбору і структурування змісту навчання, актуалізує необхідність використання інформаційного підходу.

Принагідно зазначити, що будь-який науковий підхід має базуватись на певній науковій теорії. Він є своєрідним методологічним компасом, що вказує напрям дослідження, вибір засобів пізнання педагогічних об'єктів, явищ і процесів та передбачає усвідомлення критичної важливості явищ, які не можна описати кількісно. У наукових працях поняття «підхід» використовується як сукупність ідей, принципів, методів, покладених в основу розв'язання проблем. Нерідко цю категорію зводять до методу (наприклад, ототожнення системного підходу і системного методу), що

заперечує Г. Ібрагімов. Він наголошує на тому, що підхід є більш широким поняттям, ніж метод. Це «ідеологія і методологія розв'язання проблеми, що розкриває основну ідею, соціально-економічні, філософські, психолого-педагогічні передумови, головні цілі, принципи, етапи, механізми досягнення цілей. Метод – більш вузьке поняття, яке містить знання про те, як діяти в тій чи іншій ситуації, для розв'язання того чи іншого завдання» [2, с. 361–362].

З останньої чверті ХХ ст. інформаційний підхід активно поширюється в різних галузях науки, що знайшло відображення в дисертаціях, монографіях, окремих публікаціях, словниковій літературі. Концепції інформатизації сучасної школи, впровадження інформаційних технологій в навчально-виховний процес, розбудови інформаційно-освітнього середовища, створення комп'ютерно-орієнтованих методичних систем, формування інформаційної, інформатичної культури та компетентностей як результат наукових досліджень розкриті в низці наукових праць вітчизняних дослідників (В. Биков, К. Гораш, Р. Гуревич, М. Жалдак, В. Імбер, Ю. Казаков, Л. Калініна, Г. Козлакова, О. Кравчук, Л. Кубська, Ю. Лотюк, В. Мадзігон, Л. Панченко, Н. Твердохлєбова та ін.). Однак результати вивчення сутності поняття «інформаційний підхід» висвітлено в небагатьох наукових працях, що можна пояснити багатоаспектністю цього феномену. Його основний зміст полягає у виділенні і дослідженні матеріального, гравітаційного, енергетичного та інформаційного аспектів дійсності.

Відповідно до заявленої теми статті маємо за мету розглянути саме сутність інформаційного аспекту даного наукового підходу, для чого нами було проаналізовано різні точки зору науковців. Так, у монографічному дослідженні М. Ващекина та Ю. Абрамова інформаційний підхід розглядається як «проміжна ланка між філософією і фундаментальними теоретичними методами соціальних наук. Він має першорядне значення для інформатики як теорії наукової інформації і науково-інформаційної діяльності» [1, с. 26].

З метою визначення інформаційно-аналітичної сфери діяльності фахівців Н. Рижова та О. Філімонова виокремлюють інформаційний підхід, як пріоритетний. Оскільки, на їхню думку, з-поміж інших він є «найбільш широким», тому що при ньому інформаційно-аналітична діяльність «пов'язана з аналізом інформації й оперуванням різними видами інформаційних процесів: цілеспрямованим пошуком, збором, якісно-змістовим перетворенням (аналізом і обробкою) інформації та продуктивним її використанням для розв'язання завдань у предметній області, а також професіональних і науково-дослідних завдань» [5, с. 261].

Таким чином, сутність інформаційного підходу є складовою змісту інформаційно-аналітичної діяльності фахівця, в основі якої є інформаційно-аналітична компетентність. А тому цілком логічно на прикладі розвитку цієї компетентності проілюструвати виокремлення концептуальних ліній та блоків підвищення кваліфікації управлінців професійно-технічної галузі в міжкурсний період. Їх сутнісне наповнення слід висвітлювати в теоретичному і практичному навчальному матеріалі. Розвиток керівників ПТНЗ в умовах післядипломної освіти (самоосвіти, підвищення кваліфікації) передбачає розробку змісту навчання в галузі інформаційно-аналітичної діяльності, яка є основою для розвитку їхньої інформаційної компетентності [6, с. 358]. У практичній діяльності – це програма розвитку ІАК.

У науковій літературі використовується також поняття «системно-інформаційний підхід» в контексті дослідження проблем інформатики. Ученими доведено, що інформатика забезпечує системно-інформаційний підхід до аналізу навколишнього світу. Інтегруючи свої можливості з предметами природничо-математичного, технологічного і гуманітарного профілів, вона сприяє розвитку різних здібностей та аналітичного стилю мислення особистості [8].

Отже, інформаційний підхід – це сукупність методів наукового пізнання, принципів, умов, які відображають інформаційний аспект дійсності, забезпечується інформатикою та реалізується у процесі

інформаційно-аналітичної діяльності [4, с. 154]. У нашому дослідженні інформаційний підхід застосовується для виявлення та аналізу інформаційних аспектів процесу розвитку такої важливої складової професіоналізму, як інформаційно-аналітична компетентність керівників ПТНЗ. Одним із найхарактерніших аспектів розвитку інформаційно-аналітичної компетентності є зміст цього процесу. Адже «будь-яка освіта передбачає відбір її змісту на підставі концепції цього рівня освіти. Такий відбір не може бути здійсненим самим суб'єктом, метою якого є досягнення даного рівня освіти, оскільки для такого відбору він має ще до початку засвоєння вже володіти інформацією хоча б тією, що міститься у змісті обраного для засвоєння елемента об'єктивованого досвіду людства» [7, с. 66]. У зв'язку з цим особливої ваги і специфічної складності набуває інформаційна основа розвитку інформаційно-аналітичної компетентності. Якщо для класичної теорії інформації типовим є прийом абстрагування від конкретного змісту і відносної цінності інформації, яка піддається аналізу, то з позицій інформаційного підходу вивчення складних систем, зокрема процесу розвитку інформаційно-аналітичної компонент керівників ПТНЗ у міжкурсний період підвищення кваліфікації, слід здійснювати шляхом дослідження тих інформаційних потоків, якими вона управляються.

Досить поширеною є думка, що у зв'язку з експоненціальним збільшенням у науці нових відомостей треба засвоювати в освітньому процесі все більше і більше інформації. Однак в останні роки ця думка все частіше спростовується науковцями, що обґрунтовано в наукових педагогічних працях. Зокрема, Ю. Фокін виокремлює три причини, які суперечать такому твердженню, і з ним слід погодитися. По-перше, нові наукові відомості здебільшого не просто уточнюють вже існуючі, а тлумачать їх на новому, більш загальному рівні, позбавляючи від необхідності вивчення великої кількості частковостей. По-друге, не все нове, що з'являється в науці, треба автоматично переносити в зміст освіти. Саме відбір у процесі перетворення наукової інформації в навчальну є однією з

функцій викладання. По-третє, сутність дидактичної обробки наукової інформації полягає насамперед у систематизації та генералізації, тобто перетворенні розрізнених даних у систематизовані та згорнуті, які містять загальні ознаки. Вони деталізуються лише за необхідністю, що дає змогу зменшити обсяги навчальної інформації в порівнянні з науковою [7].

Очевидним є те, що зростання інформаційних потоків, обсягів наукової інформації викликає необхідність більш акуратно здійснювати облік інформації та оперувати інформаційними поняттями у сфері освіти.

Вступ до «комп'ютерноінформаційної епохи» пов'язаний із проблемою нових способів одержання інформації. У зв'язку з цим академік В. Кремень зазначає, що «тепер основні інформаційні ресурси людства можуть обновлюватись миттєво і доступні кожному відвідувачу Мережі». Це характеризує інформаційне століття, яке «прокладає дорогу трансформаційному століттю» – таким «обіцяє стати ХХІ ст. Встановлюються інші, більш короткі зв'язки між узагальненням (інформацією), повідомленням (комунікацією) і залученням – приєднанням (трансформацією)» [3]. Тому зміст підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ в міжкурсовий період має складатися з окремих модулів, які відображають зміст окремих елементів, наприклад, розробленої нами моделі інформаційно-аналітичної компетентності, їх теоретичну і технологічну складову, розроблені на основі компетентнісного підходу. Результативність інформаційного підходу до розроблення змісту підвищення кваліфікації керівників ПТНЗ на модульній основі доведена експериментально.

Програма розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів у міжкурсовий період, розроблена нами, містить три модулі: теоретичний, практичний і творчий. Перший, теоретичний модуль, охоплює теми, які відображають теоретичний інформаційно-аналітичний компонент моделі інформаційно-аналітичної компетентності: професійні інформаційні потреби керівника ПТНЗ, мета пошуку інформації, методика пошуку інформації для забезпечення процесу

управління ПТНЗ, технологізація інформаційних процесів, принципи відбору інформації, збереження інформації, якісно-змістове перетворення інформації, методи обробки інформації, методи аналізу первинної інформації керівником ПТНЗ та методи синтезу інформації.

Оскільки обов'язковою умовою застосування інформаційно-аналітичних знань на практиці є розвиток певних умінь, як складової інформаційно-аналітичної компетентності, то другим модуль програми, практичний, повинен об'єднувати перелік завдань для практичних занять, які відображають теми першого модуля. Наприклад, визначити інформаційну потребу; побудувати ієрархію цілей щодо забезпечення інформаційної потреби в розв'язанні педагогічної проблеми; користуючись алгоритмом пошуку інформації в Інтернеті, скласти список літератури з педагогічної проблеми, яку треба вивчити; створити інформаційну базу з окресленого питання, яке потребує розв'язання; класифікувати джерела інформації, які входять до джерельної бази даних, здійснити їх опис, визначити пізнавальну суть, зробити реферування, підготувати посилання на них; зробити контент-аналіз документів, необхідних для розв'язання окресленого питання; здійснити перетворення вихідних даних, одержаних у процесі вивчення педагогічної проблеми; використати основні види статистичного аналізу для проведення маркетингового дослідження; на основі використання методів синтезу інформації підготувати висновки, на підставі яких сформулювати управлінське рішення.

Виконання цих завдань на практиці сприяє розвитку вміння якісно-сміслової обробки інформації, тобто аналізувати її, систематизувати, виокремлювати головне, синтезувати – створювати нові знання й приймати виважені управлінські рішення на науковій основі з використанням власного професійного досвіду.

Не менш важливим, з точки зору науковців і практиків, є третій – творчий модуль, який передбачає низку завдань, пов'язаних з функціональними обов'язками керівників ПТНЗ. Це може бути підготовка:

інформаційно-аналітичної довідки за результатами перевірки одного з напрямів навчально-виховної діяльності ПТНЗ (стан викладання спеціальних дисциплін, підвищення педагогічної майстерності педагогів гуманітарних дисциплін, результати впровадження стандартів у підготовку кваліфікованих робітників тощо); наказу (розпорядження, рекомендації, інструкції, розробить заходи тощо) за результатами аналізу певної проблеми з підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників; доповіді на педагогічну раду; проекту діяльності педагогічного колективу щодо вивчення певної методичної проблеми; статті в наукове видання з висвітленням досвіду роботи; тез на конференцію з актуальної проблеми розвитку професійної освіти; виступу на засідання круглого столу тощо.

Таким чином, використання інформаційно-аналітичних теоретичних і технологічних знань, умінь аналітико-синтетичної обробки інформації в практичній діяльності в умовах максимально наближених до виконання функціональних обов'язків спонукатиме управлінців ПТНЗ до постійного самовдосконалення і саморозвитку. Водночас слід зауважити, що рівень теоретичних знань, практичних умінь і навичок, які складають основу професіоналізму керівників, мають відображати реальний їх стан, з якого треба виходити при розробленні змісту підвищення кваліфікації в міжкурсний період, а також враховувати особисті пізнавальні інтереси учасників цього процесу.

У зв'язку з цим виходить, що це має бути практико-орієнтований навчальний курс, лаконічний за змістом і нетривалим за часом, відображаючий сутність і специфіку інформаційно-аналітичної діяльності,, який дозволить керівникам ПТНЗ розвинути певну компетентність, у даному разі інформаційно-аналітичні знання, уміння, навички, а також набути здатності працювати в динамічних умовах сучасності, зростання обсягів інформації та опанувати методику їх розвитку. Така вимога зумовлена необхідністю бути готовими самим і готувати педагогів та вихованців

системи ПТО до постійних змін, що відбуваються кожні кілька років, до трансформаційних процесів в усіх сферах життєдіяльності.

Література:

1. Ващекин Н. П. Информационная деятельность и мировоззрение [монографія] / Николай Павлович Ващекин, Юрий Федорович Абрамов. – Иркутск: Иркут. ун-т, 1990. – 296 с.
2. Ибрагимов Г. И. Компетентносный поход в профессиональном образовании / Г. И. Ибрагимов // Educational Technology & Society. – 2007. – № 10 (3). – P. 361–365.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі [монографія] / В. Г. Кремень. – 2-ге вид. – К.: Знання, 2010. – 520 с.
4. Петренко Л. М. Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Петренко Лариса Михайлівна; Нац. акад. пед. наук; Ін-т проф.-техн. освіти. – К., 2014. – 409 с.
5. Рыжова Н. И. Содержание подготовки к информационно-аналитической деятельности для учителя информатики в контексте его обучения информационному моделированию / Н. И. Рыжова, Е. В. Филимонова // Мир науки, культуры, образования. – 2009. – № 3. – С. 259–264.
6. Рыжова Н. И. Структура информационно-аналитической компетентности специалиста экономического профиля на основе модели развития содержания обучения / Н. И. Рыжова, В. И. Фомин // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – 2009. – Т. 11, № 4 (2). – С. 358–361.
7. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: методология, цели и содержание, творчество: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Юрий Георгиевич Фокин. – М.: Академия, 2002. – 224 с.
8. Чернишов Д. О. Педагогічні умови формування інженерного стилю мислення учнів технічного ліцею засобами інформатики: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Чернишов Дмитро Олексійович; Луганський держ. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. – Луганськ. – 2002. – 20 с.

Розкрито сутність інформаційного підходу, висвітлено його особливості у відборі змісту підвищення кваліфікації керівників професійно-технічних навчальних закладів у міжкурсовий період, проілюстровано його застосування на прикладі визначення змісту розвитку інформаційно-аналітичної компетентності як складової професіоналізму управлінців.

Лариса Петренко. Информационный подход в определении содержания повышения квалификации руководителей профессионально-технических учебных заведений. Раскрыта сущность информационного подхода, освещены его особенности в отборе содержания повышения квалификации руководителей профессионально-технических учебных заведений в межкурсовой период, проиллюстрировано его применение на примере определения содержания развития информационно-аналитической компетентности как компонента профессионализма управленцев.

Larisa Petrenko. Informational approach to define the content of training for VET school directors. The essence of informational approach is represented. Its particular features of completing the content of training for VET school directors at inter-course time are envisaged. Its use through the example of setting the content for the informational-analytical competence development as a part of managers' professional manner is illustrated.